

lectie „goede nederlanders” vindt, dat het mis is met de tribunaal of met „Indië”, en dat ze dan eigen gemeenteraad vormen en een eigen regeering, en dat degenen, die zij critiseeren, slappe of slechte vaderlanders zijn, — ik zal hun „staat” niettemin een „valschen staat” noemen, al zou ik hun zuiverheidsgehalte inzake de goede bedoelingen en de vaderlands-lievende gezindheid misschien 95 pct. noemen.

Het is duidelijk, dat het woord „ecclesia”, herhaaldelijk vertaald door „kerk”, in de belijdenis meermalen niet anders kan beteekenen dan vergadering. Kennen in zenders een Kerk van goddeloozen? Neen? Maar de Schotsche Confessie kent wel een ecclesia van goddeloozen (ecclesia impiorum), en spreekt in hetzelfde verband van de „ecclesia” van Kain, de „ecclesia” van Jeruzalem, de „ecclesia” der priesters van Aärons huis, de „ecclesia” van farizeeën en schriftgeleerden, welke „ecclesiae” alle door haar worden beschouwd als niet Gods naam dragende (art. 18). Vandaar dat het woord „ecclesia”, dat hier „vergadering” beteekent, wordt afgewisseld met dat van „synagoge” (ib.). De Westminster Confessie (XXV, 5) verklaart, dat sommige van de zuiverste kerken van „ecclesiae” van Christus zijn verworden tot synagogen van Satan, en verwijzen dan naar Openb. 18:2, Rom. 11:18-22. In dit laatste vers wordt de „ware kerk” gewaarschuwd tegen de „verbondswraak”, die haar een „valsche vergadering” zou maken, net zoo als de „kerk van Jeruzalem”, na den Pinksterdag het is, al noemt ook Paulus haar leden de menschen, om wie hij dagelijks met God worstelt.

Volgende maal, hopen we, het slot.

K. S.

IN MEMORIAM H. J. KOUWENHOVEN.

Hedenmorgen, 5 Jan. 1948, bereikte mij telefonisch het bericht, dat onze broeder H. J. Kouwenhoven, onderling der Gereformeerde kerk van Voorburg, tijden zijn verblijf in Noord-Amerika, waar hij met Mevrouw tijdelijk vertoefde, vrij plotseling is overleden.

Aan dezen man, omtrent wien de naam „broeder” en „vriend” door niemand achteloos gegeven worden kon, wil ons blad hier dankbaar gedenken. Hij heeft van zijn geboorte aan de kerk van Christus met hart en ziel toebehoord, en heeft, onder de velerlei veranderingen en te midden van de zeer onderscheidene contacten, die in zijn loopbaan zich lieten zien, steeds de trouw aan Christus en dus aan diens kerk bewaard. Zijn heldere verstand, dat voor degenen, met wie hij een indringend gesprek voeren wilde en kon, zich dadelijk waarneembaar maakte, opende hem niet alleen de toegangspoorten tot de groote zaken- en financiële wereld, waar hij zich christen betoonde heeft, maar ook tot wijsbegeerte en godgeleerdheid. Meermalen trof mij de scherpte van zijn oordeel, ook in het stellen van dilemma's, in het peilen van den bodem van aan de orde gestelde problemen.

En in alle deze dingen toonde hij zich trouw. En hulpvaardig. En bereid om binnen het kader van zijn bevoegdheid te beslissen als eerste, misschien wel eenige, mits het dienen kon in de zaak des Heeren — ook deze qualificatie gebruikte men in zijn omgeving niet gedachteloos: hij keek dwars door u heen, zodra uw woorden „dik” werden. Hoeveel hebben de Gereformeerde kerken aan hem te danken. In de dagen der crisis heeft hij de uitgave van de eerste brochures mogelijk gemaakt; en zijn woning was tevens expeditiekantoor. In zijn woning is de bekende Haagse vergadering van 11 Augustus 1944 voorbereid, en zijn warme stem heeft uit de diepten van zijn trouwe hart meer dan één getroost, die zich over diepe schaamte om de laagheid van de schorsingen der kerkelijke geleendheidspolitici moest heenwerken, om weer de kerk van Christus terug te vinden in de blijdschap des geloofs.

Onze broeder Kouwenhoven is niet de eerste, bij wiens sterven de schorsende hoogmoed zich ziet geconfronteerd met den Rechter van levenden en dooden. Hoeveel water hebben zij, die zich eraan bezondigd hebben, al niet in hun wijn gedaan, sedert ze ook dit kind van God hebben durven schorsen? En nog kwam er geen „poenit” over hun lippen.

K. S.

de nieuwe jubileum-almanak 1948.

De Almanak 1947/48 van het Studentencorps „Fides Quaerit Intellectum” aan de Theol. Hoogeschool der Geref. Kerken te Kampen is ter perse! Welk een zeer bijzondere uitgave is het ditmaal geworden!

Het is niet zoozeer een Studenten-almanak in den gewonen zin, maar hij draagt een algemeen, zeer populair karakter. Hij is immers als Jubileum-uitgave geheel gewijd aan het 30-jarig Hoogleraarschap van onzen prof. dr. S. Greijdanus. Heel diens levenswerk vindt U belicht in dezen Almanak, die den Jubilaris (ons nieuwe Eerelid!) op den Herdenkingsavond aangeboden werd als blijk van eere en dank.

Mogen wij U den zeer aantrekkelijken inhoud verklappen? „Prof. dr. S. Greijdanus — de Hoogleraar der Heilige Schrift”, door prof. C. Veenhof; „Prof. dr. S. G. als dogmaticus”, door J. Faber; „Prof. dr.

S. G. en het Gereformeerde Kerkrecht”, door D. Deddens en „Prof. dr. S. G. en de Vrijmaking”, door ds. D. van Dijk. Verder nog een „Volledige lijst van al prof. Greijdanus' werken”, door C. Trimp en tenslotte een artikel van prof. Schilder over prof. G. en enkele redactionele stukken.

Het geheel een boekwerk van 300 pagina's.

Oordeelt U zelf: hebben we overdreven, toen we dezen Almanak iets buitengewoons noemden?

U zult begrijpen, dat juist daarom de prijs ditmaal hooger werd dan normaal. Deze prijs zal nog afhankelijk zijn van het aantal bestellingen.

Toch kunnen we zeggen, dat hij in geen geval duurder wordt dan f 9.—. Hoe meer bestellingen, des te lager de prijs.

Mogen wij U vriendelijk verzoeken zoo spoedig mogelijk, en wel vóór 15 Januari, Uw bestellingen aan onderstaand adres te richten? Dan kunnen wij ze medio Januari gaan versturen. Vermelden we nog even het Gironummer: 105162 ten name van het Studentencorps F.Q.I., Broederweg 15, Kampen.

M. VAN DOOREN.

IJsselkade 22, Kampen.
Almanak-Administrateur

Van harte beveel ik de bestelling van den Almanak bij onze lezers aan. Het wordt dit jaar iets zeer bijzonders van blijvende waarde.

K. S.

eindelijk antwoord van ds toornvliet.

Zooals U U zult herinneren, publiceerde Ds T. in „De Strijdende Kerk” van 20 Sept. j.l. een kaart-schrijven van een anonymus, aan hem gericht. Ik schreef hem diezelfde week nog een brief en verzoekt hem dit schrijven met het erbij geplaatste artikel terug te nemen. Toen ik na 3 nummers (die om de 14 dagen verschijnen) afgewacht te hebben, geen enkel teken van leven van Ds T. ontving, publiceerde ik mijn schrijven aan hem o.a. in „De Reformatie” van 8 Nov. j.l. Nu eindelijk, in de S. K. van 13 Dec., neemt Ds T. mijn schrijven op met een bij- en naschrift.

Ds T. neemt de publicatie van het kaartschrijven niet terug, evenmin wat hij erbij schreef. Hij erkent dus niet, wat ik van hem vroeg: „Het spijt me, dat ik het geplaatst heb”.

Integendeel, hij zet nog een soort redeneerinkje op over de vraag, of het publiceren van zulk een kaart-schrijven „een principiele fout” is. Och, Ds T., wat verstaat U onder een principiele fout? Zijn principiele fouten ontoelaatbaar, andere..... toelaatbaar? Vergeet niet, dat U begonnen bent zulk materiaal te publiceren; niet ik. Het heeft me werkelijk verwonderd, dat U het deedt. Ik vond het verbaazend onvoorzichtig: U kon toch heusch wel vermoeden, dat Uw volgelingen zich óók wel eens schuldig zouden maken aan zulke briefjes. Ik vond het verder zinloos, want U dient er de synodale zaak, waarvoor U strijdt, niet mee. Als tenminste de synodale zaak ook al door zulke publicaties gediend moet worden, beklag ik deze er nog te meer om. Om U een halt toe te roepen, publiceerde ik het schrijven, dat Ds Lindeboom ontving.

Maar U ziet blijkbaar nóg niet het verkeerde van Uw publicatie in. Dat spijt mij.

Uw onderschrift onder mijn, nu door U gepubliceerd brief, maakt het echter nog erger. U schrijft daarin: „Dat ik schreef over iemand die ernst zegt te maken met de eis van het verbond, is volkomen juist. Daarmee doelde ik natuurlijk niet op alle vrijgemaakten — dat zou laster zijn — maar op dit concrete geval.”

Allereerst dat woordje „natuurlijk”; daar ligt zoo- veel in als: „dat begrijpt toch iedereen; alleen Dr J. ontging dit blijkbaar”. Ik dank U voor die opmerking, Ds T.!

Maar verder, wat schreef U? Dit: „te weten, dat dit kaartschrijven afkomstig is van iemand, die behoort tot een kring, die ernst zegt te maken met belofte en eis, die de Verbondswraak naar voren brengt”. Dat zinsdeel: die ernst zegt te maken met belofte en eis, behoort dat bij dien „iemand”, of bij „kring”? Toch zeker bij kring! U beschuldigt hier niet alleen dien „iemand”, maar ook zijn „kring”. De vrijgemaakte kring! Daarom schreef ik U, dat U Uw menschen suggereert: die kring van vrijgemaakten ZEGT wel, dat hij daar ernst mee maakt, maar hij DOET het niet! Volgens Uw eigen woorden is dit dus..... laster. Ik ben het met U eens. Alleen maar, U neemt dien laster niet terug, maar U laat hem rustig op het papier van „De Strijdende Kerk” staan! Nadat U ervoor gewaarschuwd waart!

Dat spijt mij niet alleen; dat vind ik vreeselijk!

Ik heb er niet mee te maken, waar U op doelt. Ik heb alleen te maken met wat U schreef. Ik heb niets aan wat U schrijft: „We kunnen toch altijd beginnen met het vertrouwen, dat ook de andere partij het eerlijk bedoelt”. Even een tusschenopmerking over dat „eerlijk bedoelen”: boven mijn stukje in de Geref. Kerkbode van Leiden, enz. stond als titel: „Strijdt Ds T. wel eerlijk?” U schrijft hier: ik moet beginnen te vertrouwen, dat U het eerlijk bedoelt. Hadt U die Geref. Kerkbode nog niet gelezen, toen U dit schreef?? In Uw „naschrift” zegt U van nog niet. Toch maakt deze uw zin sterk den indruk, alsof U

toen mijn titel reeds wel gelezen had..... Maar nu de zaak zelf: ik moet, volgens U, beginnen te gelooven, dat Uw onderschrift niet de bedoeling had om prikken uit te deelen. Ik wil het graag doen, maar als de feiten nu uitwijzen, dat U wel prikken uitdeelt?

Kijk eens, Ds T., Uw bedoelingen behooren tot de verborgen dingen Uws harten; daar kan ik niet over oordeelen; ik mis het orgaan om Uw bedoelingen te controleeren. Aan goede bedoelingen van iemand heb ik dan ook niets. Ik heb alleen wat aan zijn d a d e n. Die kan ik controleeren; die kan ik toetsen aan de wet. Welnu, U hebt dat kaartschrijven ontvangen; op een wijze die U niet met steekhoudende argumenten verdedigen kunt, haalt U daarbij als schuldige de vrijgemaakte „kring”. U schreef toch ook: „Verantwoordelijk daarvoor zijn die menschen, die daarin leiding geven”. Dit is, wat ik met een nog heel zwakke aanduiding noem: prikken geven.

Dat is Uw bedoeling niet, schrijft U.

Zoo, zoo; U is toch eindredacteur van..... „De Strijdende Kerk”? Ik keek dit nummer even door. Twee artikelen van G. T.: „In Amerika gevonden”) en „Is doorgaande scheuring onafwendbaar?” Ik citeer uit het laatste alleen één zin: „Toen de scheuring kwam stonden we voor het bevreemdende feit, dat, terwijl in onze kerken de breuk als een dag van zwarte rouw werd doorleefd, er in de vrijgemaakte kerken zoiets als een brulloftstemming was, de feestvreugde van een purimfeest, waarop men sprak van een blijde dag met schone beloften”. Ik verklaar U hier ronduit, dat deze zin veel verder gaat dan een min of meer venijnige prik; hier lastert U. Ik weet zeker, dat men alom in onze vrijgemaakte kerken verontwaardigd zal zijn, als men dezen zin van U leest.

Moet ik nu, als ik alleen maar dezen zin van U gelezen heb (en dan laat ik maar rusten artikelen als van Ds Ypma, die door U, als eindredacteur op de voerpagina van de S. K. geplaatst worden) nóg gelooven aan Uw goede..... bedoelingen?

Ds Toornvliet, dat maakt U zelf ons onmogelijk!

Als U zóó doorgaat, vormen U en Uw medewerkers een der grootste hinderpalen op den weg der hereeniging; welke hereeniging wij, vrijgemaakten, hartelijk begeren, mits op zuivere gronden; omdat wij en wij alleen, daadwerkelijk den strijd hebben moeten voeren tegen de Gode-gelagde kerk-scheuring, die ons door Uw Synoden en de kerkeraden van Uw kerken is opgedrongen.

P. JASPERSE.

1) Nu het puntje hier even ter sprake komt, wil ondergeteekende wel zeggen, dat het dwaze bluf-artikel van Ds T. pas dan een antwoord waard zou zijn, als hij 1e. zorgde dat ik zijn blad kreeg, wat niet zoo is, 2e. had geciteerd wat ik uit Heyns citeerde, wat ook het geval niet is. Hij kende dit citaat evenmin als ik (K. S.).

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

het antwoord van den heer J. schouten. III.

(Op veler verzoek vingen we na terugkeer uit het buitenland deze reeks aan. Inmiddels bekwamen we de zekerheid, dat een door „de vijftien” gezamenlijk te onderteekenen stuk in voorbereiding is, hetgeen we wel niet geheim behoeven te houden. Daarom beperken we deze persoonlijke reeks, en hopen alleen details aan te raken, die in het komende stuk der vijftien niet of niet zoo breed aan de orde zullen kunnen komen. K. S.).

I. Polemiek, zelfs als ze wordt vastgeknoot aan een zeer kort Communiqué van vijftien menschen, schijnt niet anders dan vermoedend te kunnen zijn. Ook dezen keer. De Heer Schouten leest in het stuk der vijftien „een onduidelijkheid, of een tegenstrijdigheid”. Volgens hem is er in hun advies een eigenaardigheid:

a) de vijftien zeggen „niet, dat die bezwaren juist zijn” (de bezwaren n.l. tegen leiding en publiek optreden der A.R. Partij);

b) de vijftien verklaren desniettemin, dat een thans door de A.R. Partij bijeenvergaderd kapitaal op een niet voor hun verantwoording te nemen wijze zou besteed worden „tenzij een volkomen duidelijke positie-wijziging zou verkregen zijn”.

Hier vindt de Heer Schouten onduidelijkheid of tegenstrijdigheid; eerst zegt „men” in het advies der vijftien niet dat de geopperde bezwaren juist zijn, en later, dat alleen volkomen duidelijke positiewijziging de bezwaren tegen het steunen der miljoen-actie zou kunnen wegnemen; daarin ligt toch zeker wel een zekere erkenning van de juistheid der bezwaren?

Lang behoeven we hier niet over te praten. Het schijnt ons duidelijk, dat de Heer Schouten alleen daardoor van onduidelijkheid of tegenstrijdigheid kon spreken, omdat hij geen voldoende aandacht schonk aan het feit, dat de vijftien tevoren duidelijk hadden verklaard, dat naar hun meening „geenszins ten o n r e c h t e” van onderscheiden zijde gewezen is op duidelijke symptomen van principieel achteruitgang, ja, van afval, die in de leiding der A.R. Partij aanwijsbaar zijn.

Maar nu de
n te gelooven,
had om prik-
n, maar als de
uitdeelt?
hooren tot de
n ik niet over
bedoelingen te
n iemand heb
zijn daden.
oetsen aan de
ontvangen; op
de argumenten
vuldige de vrij-
„Verantwoor-
rinen leiding ge-
wakke aandul-

Dat is evenmin onduidelijk als strijdig met het ver-
volg.

2. In dit verband spraken zoowel de vijftien als ook
nu de Heer Schouten over de bekende brochure van
mr I. A. Diepenhorst, getiteld: „Christelijke Staat-
kunde”. De Heer Schouten zegt in zijn antwoord ten
aanzien van deze brochure:

„Het is een niet officiële uitgave van de partij,
evenmin een min of meer officieel geschrift”.

Grammaticisch loopt deze zin niet; we vermoeden
daarom een zetfout. Stond er misschien: „het is niet
een officiële uitgave van de partij, evenmin een min
of meer officieel geschrift”?

Hoe het zij, het schijnt ons een typische bijzonder-
heid, dat deze uitspraak van den voorzitter van het
Centraal Comité aan den binnenkant van de aflever-
ing van „Nederlandsche Gedachten” (officieel or-
gaan ten dienste van de A.R. partij, haar propaganda-
en haar jongeren-studieclubs) te lezen staat, terwijl
aan de buitensijde van dezelfde aflevering een groote
advertentie voorkomt, die bedoelde brochure van mr
I. A. Diepenhorst den volke onder nummer 4 aankon-
digt als één van 13 „uitgaven van het
Centraal Comité”; bestellingen door gree-
ring ten name van het Centraal Comité. Ik begrijp
soms niet veel van de polemiek. De Heer Schouten
zegt: de partijleiding heeft de uitgave „niet ver-
hinderd”. De advertentie: ze gaf ze uit.

3. Van de critiek, die op dr Diepenhorst's brochure
uitgebracht is, neemt de Heer Schouten niet heel
veel nota. Dit verwijten we hem, voorzover het
dit ééne artikel aangaat, geenszins. Maar wij behoe-
ven ons dan ook niet verder met het geval in te laten.
We kunnen verwijzen naar wat we zelf over dr Die-
penhorst geschreven hebben.

4. Wel willen we op één ding wijzen. De Heer Schou-
ten meent, dat „in den kring der vijftien en hun(n)
medestanders” ten aanzien van Kuypers arbeid „nog
wel eenig verschil van gevoelen bestaat”. Zal wel
waar zijn! Denkt de Heer Schouten soms, dat 't bij
de Synodocraten, of bij degenen, die in de politiek
hem in elk geval of zelfs geheel en al volgen willen,
anders is? Hoe sterk week niet dr H. H. Kuypers af
van dr A. Kuypers, en dit op essentiële punten? Maar
als nu de Heer Schouten zegt, dat terzake van de
„gemeene gratie” de Heeren Veenhof en
Bremmer blijkbaar een „belangrijk (!) verschil” met
ondergeteekende hebben, dan zullen, vermoed ik, niet
alleen beide eerstgenoemden glimlachen, maar ook
allen, die in de vergadering van het landelijk congres
in Mei 1947 prof. Veenhof hoorden vertellen wat hij
met Schilders's geschriften in dezen gedaan had. De
Heer Schouten grondt zijn bewering op 't feit, dat
K. S. eens schreef, dat (door de synodale leiders)
„weggewerkt zijn, wie Kuypers op details afwie-
len” (Ref. 12 Juli '47). K. S. zou dus slechts in dé-
tails verschillen zien, de anderen zouden de ver-
schillen zeer groot en ingrijpend achten. Maar me
dunkt, dat hier alleen bewijs gegeven wordt van on-
volledige kennismaking met hetgeen te dezer zake
geschreven is (we voegen er eerlijkheidshalve aan toe,
dat blijkbaar ook dr Hepp's alarmroep ter zake van
de gemeene gratie door den Heer Schouten niet serieu-
s genomen wordt). „Details” beteekent overigens niet:
pietluttigheden.

5. Maar als nu de Heer Schouten verklaart, dat zijns
inziens de denkbeelden van dr Kuypers over de ge-
meene gratie wel groote betekenis voor de staatkunde
hebben, maar in wezen toch niet van politieke aard
zijn, dan komt bij ons de vraag op: van welken „aard” zijn ze dan wel volgens
hem? Kuypers spreekt over politieke kwesties (over-
heid, staat), en over wetenschappelijke (gemeene gra-
tie in de wetenschap) en aesthetische (gemeene gra-
tie in de kunst), en culturele (heerlijkheid en eer
van volkeren, koningen) en sociologische (verzeke-
ringswezen) en medische (koepkinenting), en wat
al niet. Men kan nu zeggen: zij zijn niet van politieke-
niet van wetenschappelijke, aesthetische, culturele-
niet van sociologische, medische „aard”. We vragen:
zijn ze dan soms van confessorieele „aard”?
Men moet het haast wel gelooven, als men de men-
schen hoort, die de Heer Schouten volgt in hun na
1944 gebleken keuze van wie hem van den preekstoel
al of niet in 's Heeren naam mogen toespreken en met
hem mogen communiceren. Hij is toch met hen in
dezen verbonden als éénsgestes met hen? Als zijn
broeder en hoogleraar Aalders vliegenvlug de pen
opneemt om de Amerikanen te doen gelooven, dat zijn
synode de gemeene gratie gered heeft tegen dwaling,
nu, dan lachen wel wij (die beter weten), maar dan
lacht de Heer Schouten niet, hij is gebonden aan zijn
zestien punten, en heeft geen gravamen ingediend te-
gen de binding daarvan als aan een zijbbol, wes-
halve hij kerkelijk ook mede zelf ons adieu zegt, zij
het niet zonder leedgevoel (waarom, dat hoor ik niet).

Maar dan moet de Heer Schouten de zaak ook niet
meer, voor wat de A.R. Partij betreft, bagatelliseeren,
zeggende: deze denkbeelden zijn niet van politieke
aard. Als de confessie er mee staat of valt, en
als wie die kuypersiaansche denkbeelden niet aanvaar-
den, de kerk uitgezet moeten worden, nu, dan willen
we niet als kwajongens behandeld worden.
Als kwajongens? Ja, Want als de naaste vrienden en
communicanten van den Heer Schouten eerst om die
Kuypers-theorieën ons in de kerk uit een dubbel amf-

stooten, onder het zeggen: de zaak is zeer gewichtig,
en als ze al acht jaar lang ons daarom, in wat wij hun
onverstand, doch zij hun getrouwheid noemen, zwart
maken waar ze maar kunnen; en als ze dan daarna
in de politiek zeggen: die zaak heeft hier weinig
of niets om 't lijf, dan voelen we weer, dat men hier
speelt met confessies en confessorien. Het spelen met
ons als confessorien, en met wat men zelf confessorieele
leerpunten noemt, dat spelen, de Heer Schouten
hoort het weer, dat is voor ons kerkelijk en politiek
wij christelijk besef 't ergste. Niet zoozeer omdat wij
het zijn, die het treft, doch vooral omdat zij alle-
maal het zijn, die het wanstaltige bedrijf toejuichen
of, nou ja, laten loopen met een schouderophaling. Het
conflict is ethisch, — voor de zooveelste maal. En als
het directoraat van het synodoeratische Kampen, die
V.U.-dépendance, nadat nog maar nauwelijks Greijdanus
en Schilder — opposenten tegen Kuypers's gemeene
gratie-schema — zijn weggewerkt door verraad, een
man als mr Diepenhorst daar binnenhaalt, om 't heele
gemeene-gratie-kostje weer eens op te warmen, tegelij-
k met wat oecumenisch breedheidsvertoon en 'ntikke
moderatie tegenover Barth, dan bedenken wij, dat de
Heer Schouten wel ons troosten wil met het eerlijke
zeggen, dat „de kerk” toch heus wel „dingen van
den dag” bespreken mag, doch dat zijn troost voor ons
nog al schraal is. Want wie in Kampen de confessie
weer probeert te laten spreken tegenover Hepp-Prins-
Kuypers, die wordt weggewerkt. En die wordt dus ook,
en dit welbewust (als 't kon!) verhinderd, van-
daar invloed te oefenen op het ka-
der der A.R. Partij. In dat licht is het optre-
den van auteurs en sprekers als dr Diepenhorst, wel
degelijk een bewijs van een bewust tegen ons in-
gaande beïnvloeding der A.R. Partij, en dit van
kerkelijke zijde, en door antirevolutionairen. Niet
wij maken hier de zaken kapot, doch de naaste vrien-
den van den Heer Schouten, die in staat zijn op zoo'n
leelijke manier met kansels en katheders te manipulee-
ren. Of dacht de Heer Schouten soms, dat wij daar in
Kampen niet óók aan de A.R. Partij een positieven
dienst wilden bewijzen, toen we — o zoo voorzichtig,
en nog meer in de pers dan van den katheder — de
gemeene-gratie-speculaties van Hepp en Prins en an-
deren, die de confessie weerspraken (!) onder de
loupe namen?

De Heer Schouten moet noch zichzelf noch anderen
voorspiegelen, dat de scheur alleen een ker-
kelijk affaire is. Zij was het over heel de linie
— een poging, om 'nse inzichten voor HEEL de chris-
telijke samenleving tot zwijgen te brengen. Door een
stille begrafenis. Die is niet gelukt; maar de Heer
Schouten moet nu niet proberen (ik geloof gaarne:
onbewust) die stille begrafenis toch nog te arrangee-
ren, door te zeggen: 't is alleen maar een
kerkelijk zaak. Heeft hij soms geen stem in
't V. U. kapittel? En kan hem als partijleider
de boycot van zijn beste vrienden niet schelen? Hij moet
eens minder luisteren naar Dijk of Ridderbos en ook
ons eens gaan aanhooren. 't Wordt tijd. Er zijn dingen,
die wij beter weten dan dr Hepp of dr Ridderbos.

K. S.

DE CHRISTELIJKE POLITIEK EN DE WERELDSCH.

Het valt op, dat men soms ook van onverdacht ge-
reformeerde zijde hoort zeggen, dat het niet goed is
een gereserveerde houding tegenover de huidige
Overheidspolitik aan te nemen, en, gevolg gevend
aan eigen politieke beginselen, in te gaan tegen de
politieke wenschen van het overgrote deel van de
Westersche wereld. Dit komt tot uitdrukking in de
bepaling van het standpunt tegenover de toenemen-
de Overheidsbemoeiing, tegenover de Indië-politiek¹⁾,
en tegenover de soort van wijsheid waaruit de Over-
heid regeert, in het algemeen.

De vraag is dan: moeten wij van de mogelijkheden
die de grondwet ons nog biedt, gebruik maken om de
Overheid steeds te dwarsboorten op den weg dien
zij wil inslaan, of kunnen wij de omstandigheden niet
erkennen, die haar tot haar feitelijke beleid voeren, en
bedenken, dat het de Heere is, die deze Overheid over
ons stelt. Scherper spitst deze vraag zich nog toe,
wanneer ingrijpende kwesties aan de orde worden ge-
steld, b.v. de vraag of de algeheele opzet van de Ne-
derlandsche grondwet — gezien den voortgaanden
afval van ons volk — voor ons nog wel aanvaardbaar
magaal zijn. Er zijn er onder ons, die meenen zich min
of meer te moeten aanpassen aan het huidige Over-
heidsbeleid, en er zijn er, die hier juist met kracht
tegen willen getuigen, ook in de praktische politieke
maatregelen, die worden voorgestaan.

Nu meenen wij, dat het voeren van een krachtige
oppositie-politiek tegen een half-socialistische Regeer-
ing niet op principiële gronden is af te keuren. God
heeft in onzen tijd de verantwoordelijke Overheid zoo
over ons gesteld, dat deze moet luisteren naar het
woord van de oppositie. Oppositie voeren is geen ver-
zet tegen Gods voorzienig Bestel, maar maakt juist
deel uit van dat Bestel. Artikel 112 van onze grond-
wet, door God aan het Nederlandsche volk gegeven,
zegt, dat de wetgevende macht gezamenlijk door den

Koning en de Staten Generaal wordt uitgeoefend. En
hoewel dit artikel heel gemakkelijk tot onjuiste voor-
stellingen aanleiding kan geven, maakt dit toch wel
duidelijk, dat hier in Nederland een Regeering moge-
lijk is, waarbij het woord van de oppositie invloed
uitoefent op het beleid van het verantwoordelijke
kabinet, en zoo een materiele factor gaat vormen
in de machten, die over ons zijn gesteld, en die door
God zijn verordend.

Oppositie voeren is daarom heel iets anders dan
verzet tegen de ordeningen die God over ons heeft
gesteld. Wie zijn belasting niet betaalt, verzet zich
tegen hetgeen God van ons eischt, maar wie een be-
zwaarschrift indient tegen een te hoogten aanslag,
handelt op de wijze die God verordeneert heeft voor
het betalen van schatting aan de Overheid.

Wij gelooven dan ook niet, dat er veel verschil in
opvatting bestaat over het al of niet gerechtigd
zijn tot het voeren van oppositie. Het verschil ligt
echter in de vraag, of het wel van een goed poli-
tiek inzicht getuigt om oppositie te voeren. Is
de huidige Regeering niet wijzer dan wij wel eens in
een christelijk-politiek overmoed denken, zoo vraagt
men soms, en loopen wij niet het gevaar te weinig op
de teekenen der veranderde tijden te letten. Laten wij
de jeugd niet op zoodanige wijze een taak op allerlei
levensterrein voorhouden — aldus ongeveer drs A.
Kelzer²⁾ — alsof er in de machtsverhoudingen niets
is veranderd, opdat ze „straks niet te overmatig ver-
schrikt en teleurgesteld zullen zijn, doordat het ge-
dachtenklimaat in de tijdsituatie niet paste en wij
niet schuldig komen te staan aan het prikkelen van
het Beest door de Hoer, vanwege een te hoogten toon
en daarin zouden vergaan, in welken ondergang de
Heere ons zou hebben verlaten”.

Het antwoord hierop hangt af van hetgeen hier
precies is bedoeld.

Vraagt men of wij geen oog moeten hebben voor de
veranderingen die de Westersche democratieën en de
wereld in het algemeen hebben ondergaan sedert de
zeventiger jaren, toen het a.r. program van beginse-
len voor de eerste maal werd opgesteld, dan antwoor-
den wij: Ja. Wij moeten daar zeker oog voor hebben,
omdat onze politieke beginselprogramma's tot een
ideologie worden, wanneer wij ze niet steeds, staan-
de in den tijd waarin wij leven, toetsen aan de Schrift.
Dit is juist het groote gevaar dat de a.r. partij in
dezen tijd bedreigt. Wij zijn op deze kwestie elders
reeds voldoende ingegaan, om hier nogmaals uitvoe-
rig aan te moeten herinneren.

Maar als men vraagt of het oog dat wij moeten heb-
ben voor de teekenen van dezen tijd, ons er toe zal
brengen op een meer onopvallende wijze oppositie te
gaan voeren dan vroeger, opdat wij onze principiële
tegenstanders niet vertoornen en prikkelen, en dan
den strijd dien de Heere voert zouden miskennen, an-
woorden wij met groote beslistheid: Neen. Juist het
zien op de teekenen der tijden, onder vooropstelling
van de Schrift, geeft ons grooter vrijmoedigheid om
van Christus' Koningschap te getuigen en te wijzen
op de rechten die door God aan Christus zijn gegeven,
en die Overheid en volk beide moeten eerbiedigen,
opdat God hen niet vernietigt.

Ik geloof dat het van veel belang is, dat wij niet te
veel gaan speculeeren over „de teekenen der tijden”,
en hierdoor Gods verbondstrouw op den achtergrond
schuiven. Zoo haalt J. G. de Wit bij het antwoord op
de vraag wat in 1947 onze politieke taak is, een pas-
sage uit het bekende boekje van A. Janse aan³⁾,
waarin Janse eraan herinnert, dat Daniël zakelijk
zeer goed met Nebucadnezar kan opschieten als deze
recht doet en wijs regeert en dan pas in botsing komt,
als Nebucadnezar zijn beeld wil laten aanbidden⁴⁾.
Dit citaat kon „als voor vandaag geschreven” zijn,
lezen we erbij.

Nu meenen wij met den schrijver in de Corr. bla-
den dat dit boekje van Janse zeer belangrijk is, om-
dat het een waarschuwing inhoudt tegen een onschif-
tuurlijken ijver voor „het Koninkrijk Gods”, zooals
Saul, Achab, Zedekia, sommige Kruisvaarders en de
Doopers voorstonden. Duidelijk heeft hij gewezen op
de vervloekte aanname van een tegenstelling tusschen
Christus en het natuurlijke leven. Wij zijn wel geroe-
pen de afgoden van het politieke leven te bestrijden,
maar niet de wereldsche politiek als zoodanig. Heeft
de Schrift niet een ruime waardeering voor heiden-
sche Overheden als Nebucadnezar, Cyrus en Nero?
Janse wijst erop, dat Gods Raad door deze Overhe-
den wordt uitgevoerd. De gansche H. Schrift en de
kerkgeschiedenis zijn getuigen — aldus wordt gezegd
— dat de Overheid geen christelijke Overheid behoeft
te zijn om in dienst van Christus te zijn tot bescher-
ming van Zijn kerk.

Wij achten de algemeene strekking van dit betoog
zeer aanvaardbaar. Ons Nederland zou Nederland
niet zijn, wanneer niet steeds gewaarschuwd moest
worden tegen een Doopersch activisme, dat „Chris-
tus' Rijk” wil bevorderen op een wijze, die in de Schrift
geen steun vindt.

Maar waarom de vergelijking met Nebucadnezar

¹⁾ Id., Juli 1947.

²⁾ Id., April 1947.

³⁾ A. Janse, De verh. van Chr. pol. tot de wereldse,
Aalten, 1933, 76.

„als voor vandaag geschreven" is, en een antwoord moet geven op de vraag wat heden onze politieke taak is, is mij niet duidelijk. Moet de tegenwoordige Overheid soms vergeleken worden met Nebucadnezar, en moeten wij probeeren „zakelijk" wat beter met dien Nebucadnezar op te schieten? Loopen wij soms het gevaar het valsche geluid van Hananja te laten hooren, terwijl de stem van Jeremia wordt verborgen? Geraken wij in de Doopersche lijn?

Zulk een vergelijking is zoo eenzijdig, dat ze scheef wordt. Want onze huidige Overheid vertoont wel zeer weinig het beeld van Nebucadnezar. Eerder zou men haar met de bevreesde Farao's kunnen vergelijken, na Jozefs dood. Heeft het chaotische West Europa, waar angst en onzekerheid leven, waar de een tegen den ander opstaat, waar het verraad rondsluip, en waar niemand meer eenig vertrouwen in de toekomst schijnt te bezitten, zooveel overeenkomst met een geweldenaar als Nebucadnezar?

Eerder zouden wij zeggen, dat het juist het huidige Overheidsbeleid is, dat in fundamentele trekken herinnert aan Doopersch activisme. Het moderne personalisme en de idealistische politiek van prof. Schermerhorn, die voortdurend opboksen tegen onze beginselen niet alleen, maar ook tegen de feiten (denk aan Indië), vertoont een Dooperschen trek. Doopersche trekken vertoont ook het „democratische" beleid van hen, die weigeren te zien dat het liberale bankroet voor de deur staat, en die krampachtig willen vasthouden aan de verhoudingen, die in 1848 door onze grondwet in ons volksleven zijn gelegd.

Wanneer men echter juist het omgekeerde zegt en een christelijk politiek getuigenis, dat ook in fundamentele, praktische zaken — dus door politieke beginselen — opponeert, wil stellen tegenover het getuigenis dat Jeremia in zijn tijd gaf, miskent men het principiële herstel dat de genade in de natuur brengt en loopt men gevaar zelf in een tegenstelling tusschen Christus en het natuurlijke leven verstrikt te geraken.

Want het natuurlijke leven is niet het leven, zooals dat in de kringen van de P. v. d. A. wordt voorgesteld, maar het leven zooals dit zich werkelijk voordoet. Dat is ons volksleven, dat vanaf het einde van de achttiende eeuw in toenemende mate behekt is geworden door de Fransche Revolutiebegrippen, maar thans het vertrouwen in die begrippen begint te verliezen. Groen en Kuiper zijn gestorven, en het volk wil uit het liberale diensthuis worden uitgeleid. Het vreest het regiem van verzwaaarde dienstbaarheid dat zich aankondigt en de Seys Inquarten, de Schermerhornen en de synodale uitwerpers zijn evenmin geliefd in Nederland als de latere Egyptische koningen bij Israël. Als hiertegen nu protesten rijzen, als men gaat bidden en zoeken naar uitkomst, is dit geen Doepdom, dat zich verzet tegen 's Heeren ordinantiën in het volksleven, maar een pleiten op het verbond.

In een tijd als deze is het niet slechts plicht te protesteeren tegen den afgodendienst, maar is het ook plicht te handelen met de ponden die ons gegeven zijn en aan het volk dat schreeuwt om een vasten grond in het staatsleven ook positief te laten zien, in goed omschreven beginselen, welken vasten bodem de Schrift en de Belijdenis ons leveren voor een herstel van de politieke structuur van onze samenleving.

Christelijke politiek, die gericht is op de roeping van een vrije christelijke Overheid, is tot heil van onze ontwortelde natie.

A. J. VERBRUGH.

A en B voorheen en thans, I.

De hierboven geschreven twee letters A en B herinneren ons aan een tijdperk uit de geschiedenis onzer Kerken, dat nog niet zoo heel lang achter ons ligt: aan de jaren na de vereniging van de Christelijke Gereformeerde Kerk met de Nederduitsche Gereformeerde Kerken; wil men het wat meer populair zeggen: aan den tijd na de vereniging van de Afscheidenden met de Doleerenden in 1892 tot aan de samensmelting van de laatste twee plaatselijke Kerken, die na de vereniging van 1892 nog zelfstandig naast elkaar waren blijven staan.

In het algemeen is dat een bekende zaak. In de kerkelijk goed meelevende gezinnen heeft men daarover genoeg gesproken, en zoo hebben de kinderen daarover in den regel voldoende gehoord om daarvan het noodige te weten; die zijn dat zoo ongemerkt gewaar geworden, doordat in hun aanwezigheid thuis daarover de gesprekken liepen. Daarom is het ook van zoo groot belang, dat men al dergelijke dingen in huis met elkaar bespreekt in de aanwezigheid van de kinderen: dan komen die er vanzelf mee op de hoogte, wat er aan de hand is. En ik geloof, dat er heden ten dage niet weinigen zijn, die van deze kwesties meer weten door hetgeen ze van hun ouders hebben gehoord, hetzij die er met elkaar over spraken, of ook met anderen, dan uit hetgeen ze daarover in boeken en geschriften hebben gelezen.

Niet allen onder ons weten dat echter zoo precies, en daarom merk ik voor hen even op, dat in het jaar 1834 de zoogenaamde Afscheiding heeft plaats gevonden, waarmede werd getracht om de afgeweken Kerk weer tot reformatie te brengen. De persoon, die daartoe vooral den stoot heeft gegeven, was ds Hendrik de Cock te Ulrum. Velen hebben zich aan diens zijde geschaard; van de predikanten was het aantal maar heel gering, en we moeten tevens niet voorbijzien, dat ook van het orthodoxe deel van de leden der Kerk zich een groot aantal afzijdig heeft gehouden en maar niet tot den stap der „Afscheiding" kon komen, precies als het tegenwoordig gaat met de vrijmaking. En zij hadden ook weer hetzelfde argument, als vandaag: zij wilden „de Kerk niet uit".

Ongeveer vijftig jaar later kwam een gedeelte van het nageslacht van die achtergeblevenen weer tot uitbreiding, ook weer met de bedoeling om de „Hervormde kerk" te reformeeren; thans onder leiding van den predikant dr Abraham Kuiper. Zij noemden zich „doleerende Kerken", en namen officieel den naam van Nederduitsche Gereformeerde Kerken aan, terwijl de Kerken der Afscheiding den naam Christelijke Gereformeerde Kerk droegen.

Zoo leefden deze twee groepen van Kerken naast elkaar, tot eindelijk in 1892 een vereniging van beide plaats had, waarop ze den naam van Gereformeerde Kerken in Nederland aannamen.

Er waren nog al moeilijkheden te overwinnen, eer het zoover was, en een gedeelte van de „Afscheidenden" was het niet met de vereniging eens, en bleef zich Christelijke Gereformeerde Kerk noemen, en bestaaf nog heden onder dien naam.

Maar in die verenigde Kerken was de eenheid ook nog niet dadelijk in alles volledig. Zij hadden elk een eigen geschiedenis achter zich liggen, die zij niet zoo maar konden verloochenen; zij moesten nog naar elkaar toegroeien. Er was nu één kerkverband, maar plaatselijk bleef het in vele Gemeenten, zooals het voorheen was geweest: de beide Kerken bleven plaatselijk zelfstandig naast elkaar bestaan onder een eigen Kerkeraad. In de plaatsen, waar dat het geval was, werd (daar men als naam voor de verenigde Kerken had aangenomen: GEREFORMEERDE KERKEN) de oorspronkelijke Christelijke Gereformeerde Kerk genoemd Gereformeerde Kerk A, en de voormalige doleerende Kerk heette Gereformeerde Kerk B. Volgens het Jaarboekje van 1893 was dat in zes en tachtig plaatsen het geval, als ik goed geteld heb.

(Ik merk hierbij echter op, dat deze benaming A en B eigenlijk niet de „Afscheidenden" en Doleerende Kerken aanduidde, want de letter A werd gegeven aan de Kerk, die plaatselijk het langste had bestaan, zoodat in twee plaatsen de Doleerende Kerk A heette, en de „Afscheidende" B (Dieren en Grijskerke). Bovendien waren er enkele plaatsen, waar reeds langere tijd twee Kerken naast elkaar bestonden, die uit de „Afscheiding" waren voortgekomen (naast de Chr. Geref. Kerk ook de Chr. Gemeente); dat was op vijf plaatsen zoo: Dordrecht, Haarlem, Leiden, Middelburg en Zierikzee. Daar werd de oudste Kerk ook A genoemd (meestal de Chr. Geref. Kerk) en de dan in jaren volgende (meestal de Chr. Geref. Gemeente) Geref. Kerk B; en was er dan ook nog een Kerk van de Doleantie bij gekomen, dan heette die Geref. Kerk C na 1892; dat was het geval bij de eerste vier van de vijf.)

Geleidelijk smolten die A- en B-kerken plaatselijk samen, maar het heeft geruimen tijd geduurd, voordat het zoover was, dat de laatste twee althans formeel hadden opgehouden naast elkaar te bestaan. In het Jaarboekje van 1934 komt de naam A en B nog voor, maar in het Jaaroverzicht van het Jaarboekje van het volgende jaar lezen wij onder meer: „Wij kennen geen A en B meer".

Zoo was dus in 1934 de samensmelting tot stand gekomen in de plaats, waar A en B het langst naast elkaar waren blijven bestaan, n.l. in Ambt Vollenhove.

Over het al of niet wenschelijke van dat naast elkaar bestaan van de A- en B-kerken is verschillend geoordeeld. Ik weet, dat er geweest zijn, die het jammer hebben gevonden, omdat er een stuk geschiedenis mee werd prijs gegeven, en ook de laatste rest van een principieel bezwaar, dat men van de zijde der „Afscheidenden" steeds tegen de Kerken der Doleantie had gehad, n.l. dat die zich niet onmiddellijk bij de bestaande Christelijke Gereformeerde Kerk hadden gevoegd, maar een eigen kerkformatie vormden. Principieel was deze zaak met de vereniging van 1892 echter beslist geworden, daar men zich toen als twee bestaande Kerkverbanden heeft verenigd, en daarmede elkaars bestaansrecht wederkeerig erkend. Zoo was de samensmelting niet anders, dan de noodzakelijke consequentie van het toen aanvaarde beginsel van wederkeerig bestaansrecht.

Men kan natuurlijk de vraag stellen, of dat juist is geweest, en of de broeders van de Doleantie in 1886 terecht de Christelijke Gereformeerde Kerk zijn voorbijgegaan, en terecht zijn overgegaan tot het formeeren van een eigen kerkverband.

Die vraag is ook wel gesteld, zoowel voor 1892 als

ook nog na de vereniging, en men heeft van weerszijden toen ook wel gevoeld, wat daar aan vast zat.

Toen de Doleantie een feit was geworden, begon men van de zijde der Christelijke Gereformeerde Kerk zich af te vragen, waar men met de doleerenden aan toe was, en we vinden dat in geschriften ook weergegeven. Een van de eersten die een brochure uitgaf, was prof. Helenius de Cock; het geschrift heet: De Christelijke Gereformeerde Kerk en de Nederduitsche Gereformeerde Kerken. Men krijgt den indruk, dat hem alles nog niet duidelijk is in de wederkerige verhouding, maar één ding heeft hij goed gevoeld: „Onze gemeente te Amsterdam heeft dus als zelfstandige gemeente, afgescheiden van de Hervormde, geen recht van bestaan". Verder: „Vereenigen onzerzijds zou dus niet anders zijn dan terugkeer tot de kerk, die door ons is verlaten en een erkennen, dat wij verkeerd hebben gehandeld door ons af te scheiden. En, vereenigen van de doleerenden met ons zou hunnerzijds niet anders wezen, dan te verbreken de kerkelijke gemeenschap met de hervormde gemeente en de erkenning van het wettig bestaan der Christelijke Gereformeerde Kerk. En dit laatste nu is meer dan het eerste een oorzaak waarom, zoo ik meen, van de zijde der doleerenden, de vereniging niet gewild wordt".

Prof. S. van Velzen geeft in hetzelfde jaar een brochure uit, waarin hij van bezwaren niet wil weten, en het punt van de wettigheid geheel laat rusten. Anderen hebben het weer zeer scherp naar voren gebracht. Wanneer de kerkeraad van de Doleerende Kerk te Ambt Vollenhove in 1891 een brief aan den kerkeraad van de Chr. Geref. Kerk aldaar richt, dat hij van meening is, dat er naar den wil van God plaatselijk geen twee Kerken mogen bestaan, die niet in één kerkverband leven, en verklaart den weg der vereniging op te willen, dan antwoordt de kerkeraad van de Chr. Geref. Kerk daarop o.m.: „Ook ons smart het, dat er twee Gereformeerde gemeenten naast elkander in ééne plaats bestaan..... Wat ons aangaat, wij zouden het nooit gewaagd hebben, naast eene Geref. Gemeente, nog eene tweede, in eene zelfde plaats te formeeren. Wie hiervan de oorzaak zijn, zullen het oordeel er van dragen". En in DE VRIJE KERK van 1890 verklaart ds H. Beuker: „Het is niet mijn doel, dat de doleerenden tot ons zullen overkomen, om in de Chr. Geref. Kerk te worden ingelijfd, zooals gij van mij schijnt te veronderstellen. Wel waren ze dit, volgens het gereformeerde beginsel, van meet af aan verplicht geweest, wijl onze Kerk reeds een halve eeuw bestond..... Dat ze dit in '86 niet deden, was de eerste publieke zonde der doleerenden".

Dat zijn zoo een paar stemmen, en het is een feit, dat Kuiper en de mannen van '86 het van 1886 tot 1892 niet erg hebben gevonden, dat er twee plaatselijke Gereformeerde Kerken naast elkaar bestonden, niet in één kerkverband. Zij hebben zichzelf geproclameerd als de ware Kerk in Nederland, waar volgens de belijdenis ieder zich had bij te voegen, al bestond er ook de Chr. Gereformeerde Kerk.

Maar zoo is A en B in de geschiedenis onzer Kerken een grootheid van zuiver historisch aard, en herinneren die twee letters ons er aan, wat wij zijn geweest en geworden in het verleden.

Neede.

J. v. R.

Muus Jacobse: „De drie Koolen". 2e dr. Uitg. J. H. Kok te Kampen. 1947.

Langzaam aan komen er dichtbundels los van veel belovende jonge christelijke dichters. Dat de ouderen — want Heeroma, hoevel nog geen veertig, behoort al tot de ouderen — hun vroegere verzen gaan heruitgeven, inplaats van met bezielend élan vóór te gaan, is eenigszins teleurstellend. Of het moest zijn, dat dit beteekent: de mooiste der eersten, zoodat wij nu een nieuwe periode mogen tegemoet zien.

Na zijn voortreffelijke verzetsbundel: Vuur en Wind, verwachtten wij dat eigenlijk.

Het nu verschenen bundeltje bevat maar twee nog niet eerder gepubliceerde gedichten, die echter geheel passen bij de andere. Het eerste, en langste, is dat, waarnaar de bundel heet. Het is een historische balade, een genre, dat Muus Jacobse graag schrijft en dat hem ook goed ligt. Het behelst de geschiedenis van de oprichting van het nieuwe Jerusalem binnen de stad Munster door Jan van Leiden, de beruchte Nederlandsche Wederdooper. In de simpele bewoordingen, de sobere en soms haast hortende metriek, gloeit toch de dramatische bewogenheid van de felle uitbarsting van godsdienstwaan. Het vreeselijke einde van Jan van Leiden en twee zijner profeten in drie koolen, opgehangen aan de Munster Kerk, wordt voor den dichter een embleem, een zinnebeeld van het eindeloos verlangen van den mensch, gekooid door de onmacht, het zelf te verwezenlijken. Hij blijft zijn vleugels stukslaan tegen de spijlen

Tot God hem laat uitvliegen in het licht.